

Wytyczne Rady Europy dotyczące Przyjaznego Dzieciom Wymiaru Sprawiedliwości*

W listopadzie 2010 r. Rada Europy przyjęła Wytyczne dotyczące Przyjaznego Dzieciom Wymiaru Sprawiedliwości. Jest to zbiór zasad ułatwiających rządów zapewnić dzieciom właściwego traktowania w ramach systemu wymiaru sprawiedliwości.

I. Do czego odnoszą się Wytyczne

Opisane zasady odnoszą się do wszystkich osób poniżej 18. roku życia. Znajdują zastosowanie w każdej sytuacji, gdy dziecko wchodzi w kontakt z wymiarem sprawiedliwości — kiedy złamie prawo, jego rodzice się rozwodzą lub osoba, która wyrządziła dziecku krzywdę ma zostać ukarana. Celem zasad jest zagwarantowanie ochrony praw dzie-

cka, kiedy podejmowane są tego rodzaju decyzje prawne.

Przyjazny dziecku wymiar sprawiedliwości oznacza, że decyzje dotyczące dziecka mają być podejmowane z poszanowaniem jego praw. Rozstrzygnięcia powinny zapadać szybko, z uwzględnieniem wieku, potrzeb i poglądów dziecka oraz z poszanowaniem jego prywatności.

II. Podstawowe zasady

Wytyczne oparto na kilku ważnych regulacjach:

A. Uczestnictwo

Obowiązkiem władz jest upewnienie się, że dziecko zna swoje prawa i wie, jak skontaktować się z osobami, które mogą służyć mu pomocą. Dziecko ma prawo do bycia wysłuchanym w sprawach, które go dotyczą, a jego opinie powinny być traktowane poważnie przez dorosłych.

B. Najlepszy interes dziecka

Podjmując decyzje dotyczące dziecka, należy się kierować tym, co dla dziecka najlepsze. Przedstawiciele władz powinni słuchać tego, co dziecko ma do powiedzenia, respektować jego prawa i uwzględniać wszystkie jego potrzeby. Decyzje dotyczące dzieci podejmowane są zazwyczaj przez sędziów. W tym procesie powinni ich jednak wspierać inni specjaliści — psycholodzy i pracownicy społeczni — którzy często lepiej rozumieją dzieci.

* Podsumowanie raportu opracowanego przez dr Ursulę Kilkelly, Wydział Prawa, University College Cork (Irlandia), Dyrekcję Generalną ds. Praw Człowieka i Zagadnień Prawnych, Strasburg, 15 grudnia 2010 r.

C. Opieka i szacunek

Dzieci powinny być zawsze otaczane opieką i szacunkiem. Należy przy tym pamiętać, że każde dziecko jest inne.

D. Równe traktowanie

Wszystkie dzieci powinny być traktowane tak samo, nawet jeśli pochodzą z innego kraju, należą do innej grupy etnicznej, wyznają inną religię, mówią innym językiem. Dzieci niepełnosprawne, bezdomne lub mieszkające daleko od domu, dzieci pochodzenia romskiego i dzieci, które pochodzą

z innego kraju mogą wymagać szczególnej pomocy.

E. Rządy prawa

System prawny gwarantuje dzieciom określone prawa; należy im się sprawiedliwe traktowanie. Jeśli dziecko znajdzie się w trudnej sytuacji prawnej, ma prawo do adwokata, a sąd powinien wziąć pod uwagę czyny dziecka oraz jego potrzeby. Dziecko ma prawo zaskarżyć sposób w jaki jest traktowane, zwracając się do osoby niezależnej, oceniającej obydwie strony konfliktu.

III. Przed postępowaniem prawnym, w czasie jego trwania i po jego zakończeniu**1. Informowanie i poradnictwo**

A. Dzieciom i ich rodzicom należy zapewnić informację o prawie dziecka do sprawiedliwego i właściwego traktowania. I dzieci, i rodzice powinni też zostać poinformowani o tym, jakie stosuje się w danej sytuacji zasady i jakich wydarzeń mogą się spodziewać. Należy przekazać im: kiedy dojdzie do określonego zdarzenia (np. przesłuchania sądowego), jak długo ono potrwa i w jaki sposób będzie się odbywać. Dzieci powinny też wiedzieć jaka przysługuje im ochrona i od kogo mogą oczekiwać pomocy i wsparcia (np. tłumacz czy inny specjalista).

B. Informacje i porady należy przekazywać dziecku w formie dla niego zrozumiałej; uwzględniając pochodzenie dziecka.

C. Informacje powinny być przekazywane bezpośrednio dziecku i jego rodzicom lub prawnikowi.

D. Informacje prawne należy przekazywać każdemu dziecku w formie dla niego zrozumiałej. Zalecana jest organizacja specjalnych usług informacyjnych dla dzieci, np. bezpłatnych telefonicznych linii pomocowych lub stron internetowych.

E. Jeśli istnieje podejrzenie, że dziecko złamało prawo, dziecko i jego rodzice powinni zostać poinformowani o tym, o co dziecko jest podejrzewane i co może się w związku z tym wydarzyć.

2. Ochrona prywatności

Prywatność dziecka powinna być chroniona. Oznacza to, że:

- nie wolno publikować imienia i nazwiska dziecka, jego zdjęcia czy innych osobistych informacji o dziecku i jego rodzinie, na przykład w gazecie czy w Internecie;

- w czasie przesłuchiwania dziecka w sądzie lub innym urzędowym miejscu obecne powinny być tylko najistotniejsze osoby;
- jeśli dziecko powierza dorosłemu sekret, dorosły nie może tego sekretu nikomu zdradzić, chyba że obawia się, iż dziecku może stać się coś złego.

3. Bezpieczeństwo

Dzieci należy chronić przed krzywdą. Jeśli zostały skrzywdzone — szczególnie, gdy dopuścił się tego rodzic czy inny członek rodziny — zapewnienie dziecku bez-

pieczeństwa jest szczególnie ważne. Wszystkie osoby pracujące z dziećmi powinny być sprawdzane pod kątem niebezpieczeństwa możliwego krzywdzenia dzieci.

4. Szkolenie

Osoby pracujące z dziećmi powinny być poddawane specjalnym szkoleniom dotyczącym potrzeb dzieci w różnym wieku.

Osoby takie powinny wiedzieć jak rozmawiać z dzieckiem w sposób dla niego zrozumiały.

5. Podejście

Osoby pracujące z dziećmi muszą współpracować ze sobą nawzajem, aby mieć pew-

ność, że każde dziecko zostanie potraktowane właściwie.

6. Pozbawienie wolności

Dziecko może być pozbawione wolności (zatrzymane) tylko wówczas, gdy nie ma innej możliwości. Dzieci nie powinny być nigdy zatrzymywane ze względu na swój status imigracyjny.

Dziecko zatrzymane:

- nie powinno być przetrzymywane w tym samym miejscu co dorośli, chyba że bycie razem z dorosłym leży w interesie dziecka;

- zachowuje wszelkie prawa, w szczególności prawo do kontaktu z rodziną i przyjaciółmi, którzy mogą dziecko odwiedzać lub z nim korespondować;
- powinno mieć możliwość uczęszczania do szkoły lub uczestniczenia w kursach, praktykowania swojej religii, korzystania ze sprzętu sportowego i rekreacyjnego;
- powinno być przygotowane na powrót do domu.

A. Przed postępowaniem sądowym

- (1) Dziecko, które zrobiło coś złego, nie powinno trafić do sądu, jeśli jest zbyt małe, żeby zrozumieć, co się dzieje.
- (2) Jeśli takie rozwiązanie będzie dla dziecka korzystniejsze niż postępowanie sądowe, wyznaczona do tego celu osoba powinna spróbować rozwiązać problemy dziecka, rozmawiając ze wszystkimi zaangażowa-

nymi stronami (takie działanie nazywamy „mediacją”). Decyzję o takim postępowaniu należy wyjaśnić dziecku, które musi mieć prawo wyrażenia swojej opinii na ten temat.

- (3) Prawa dziecka powinny być chronione niezależnie od tego, czy sprawa trafia do sądu czy też nie.

B. Dzieci a policja

Funkcjonariusze policji powinni bezwzględnie szanować prawa dziecka i uwzględniać jego potrzeby. Na posterunku dziecko na ogół powinno być odseparowane od dorosłych; należy mu też zapewnić bezpieczeństwo.

Jeśli dziecko zostaje aresztowane, przyczyny takiej decyzji muszą być dziecku wyjaśnione w sposób dla dziecka zrozumiały. Dziecko powinno mieć możliwość rozmowy

z adwokatem, kontaktu z rodzicami lub innymi zaufanymi dorosłymi.

Rodzic jest na ogół informowany, że jego dziecko znajduje się na posterunku policji i dlatego się tam znalazło. Następnie rodzic zostaje wezwany na posterunek. Jeśli funkcjonariusze chcą zadawać dziecku pytania, powinni poczekać na przybycie adwokata lub rodziców dziecka.

C. W czasie trwania postępowania sądowego

1. Dostęp do sądu

Dzieci, które rozumieją swoje prawa, powinny mieć możliwość stawienia się w sądzie, gdzie prawa te będą chronione.

2. Prawnik

Dziecko powinno mieć własnego adwokata; jego usługi powinny być bezpłatne, jeśli dziecko nie ma możliwości za nie zapłacić. W sytuacjach, gdy dziecko uczestniczy w postępowaniu sądowym wraz z rodzicami, w imieniu dziecka powinna się wypowiadać niezależna osoba w postaci kuratora procesowego.

Prawnicy pracujący na rzecz dziecka powinni być zorientowani w prawach dziecka i powinni potrafić z dzieckiem rozmawiać.

3. Prawo do bycia wysłuchanym i do wyrażania własnych opinii

Obowiązkiem sędziego jest upewnienie się, że dziecko ma możliwość wyrażenia własnej opinii w sprawach, które go dotyczą, a jego zdanie zostanie potraktowane poważnie. Jeśli dziecko chce wyrazić własne stanowisko, należy mu w tym pomóc. Dziecko nie powinno być zmuszane do wypowiadania się czy decydowania o tym, co się z nim stanie.

4. Opóźnienie

We wszystkich sprawach dotyczących dzieci decyzje powinny być podejmowane możliwie jak najszybciej.

5. Organizacja postępowania

Zanim dziecko uda się do sądu czy stanie przed urzędnikami, powinno wiedzieć, czego może się spodziewać, kto będzie obecny i co się stanie. Wszyscy uczestnicy powinni używać języka zrozumiałego dla dziecka i traktować dziecko z szacunkiem. Dziecko ma prawo, by towarzyszyli mu rodzice albo inne wybrane osoby. Czynności procesowe nie powinny trwać zbyt długo; w ich przebiegu należy wyznaczać regularne przerwy, w czasie których dziecko powinno mieć dostęp do pomieszczeń przystosowanych do jego potrzeb.

W sprawach, w których dziecko doznało krzywdy i musi opowiedzieć o tym sądowi, konieczne jest podjęcie szczególnych kroków zabezpieczających dziecko przed powtórny cierpieniem w czasie opowiadania o zdarzeniu. Może temu służyć wykorzystanie kamery wideo, dzięki czemu dziecko nie musi stawać się w sądzie osobiście; dziecko może też porozmawiać z sędzią na osobności.

6. Zeznania dzieci

Opowiadając przedstawicielowi wymiaru sprawiedliwości o tym co się stało, dziecko powinno czuć się bezpiecznie. Urzędnicy muszą wiedzieć, jak rozmawiać z dzie-

ckiem; powinni też podjąć wszelkie działania świadczące o tym, że dziecko traktowane jest poważnie. Dziecko nie powinno być zmuszane do wielokrotnego powtarzania zeznań wielu różnym osobom.

D. Po zakończeniu postępowania sądowego

Poniższe zasady są szczególnie ważne po wydaniu przez sąd orzeczenia.

Kiedy sędzia lub inny urzędnik wydaje decyzję dotyczącą dziecka, adwokat powinien dziecku tę decyzję wyjaśnić w sposób dla niego zrozumiały. Jeśli dziecko nie jest z decyzji zadowolone, powinno mieć moż-

liwość jej zaskarżenia. Dziecko, które po zakończeniu postępowania potrzebuje pomocy, powinno mieć do niej dostęp szybko i bezpłatnie. Dziecku, które weszło w konflikt z prawem należy przede wszystkim zapewnić edukację i wsparcie, aby tego rodzaju sytuacja nigdy się nie powtórzyła.

IV. Promowanie działań przyjaznych dziecku

Obowiązkiem władz państwowych jest podejmowanie działań promujących przyjazny dziecku wymiar sprawiedliwości. Władze powinny więc:

- testować różne rozwiązania, tak aby ostateczny sposób podejmowania decyzji był przyjazny dziecku;
- tworzyć ośrodki zapewniające dzieciom informacje (np. bezpłatne telefoniczne linie pomocowe czy instytucja Komisarza ds. Dzieci);

- upewnić się, że dzieci wiedzą do kogo mogą się zwrócić ze skargą w związku z niewłaściwym traktowaniem;
- w toku nauki szkolnej edukować dzieci o przysługujących im prawach;
- tworzyć rozwiązania prawne i zasady dotyczące dzieci w taki sposób, aby były one dla dzieci zrozumiałe;
- edukować rodziców i osoby pracujące z dziećmi o prawach dziecka.

V. Monitorowanie

Rolą władz państwowych jest też monitorowanie sposobu traktowania dzieci, co do których zapadają określone decyzje prawne. Władze centralne powinny robić wszystko, aby dzieci były traktowane właściwie, z uwzględnieniem ich wieku

i potrzeb. Obowiązkiem rządu jest też stałe działanie na rzecz poprawy sytuacji dziecka w kontakcie z wymiarem sprawiedliwości.

Tłumaczenie: *Anna Czajkowska-Błaziak*